

Een gedroomd bezoek in het atelier van kunstschilder Vic Lorein (1894 – 1954).

Stil Leven.

Men zei van hem dat hij talent had. Dat is een merkwaardige uitspraak, wanneer men erover nadenkt. Men zegt het altijd over iemand die nog niet is wat men van hem verwacht. Over iemand die belofte is, mogelijkheid, toekomst. Nooit over iemand die 'af' is. Af: hij haatte dat woord.

Victor Lorein — Vic, zoals zijn vrienden hem noemden, hoewel hij weinig echte vrienden had — kon uren naar een schilderij kijken en plots, met een haast lichamelijke afkeer, zijn paletmes nemen en een volledig geslaagde partij verf vernietigen. “Te af,” mompelde hij dan. Te af? Wat betekent dat? vroeg ik hem ooit. Hij keek mij aan met die vermoeide ogen van hem, ogen die tegelijk koortsig en leeg konden lijken. “Als iets af is,” zei hij, “dan liegt het.” Ik lachte. Hij niet. Dat was zijn tragedie. Of neen — zijn tragedie was niet dat hij leed. Veel mensen lijden...maar zijn tragedie was dat hij zijn lijden begreep. Er zijn mensen die ongelukkig zijn zonder te weten waarom. Dat is draaglijk. Maar stel u een mens voor die tot in de kleinste zenuw begrijpt waarom hij niet kan leven zoals anderen. Men noemde het in die tijd *neurasthenie*. Een elegant woord voor uitputting van de ziel. Bij Vic was het zichtbaar in alles. Zelfs wanneer hij zweeg, sprak zijn stilte van vermoeidheid. Niet de vermoeidheid van het lichaam — die verdwijnt na slaap — maar de vermoeidheid van iemand die voortdurend moet bestaan. Want bestaan, voor Vic, was arbeid. Kijken was arbeid. Voelen was arbeid. Ademen bijna ook.

Terwijl andere toen hij in Sint-Martens-Latem verbleef het voortdurend hadden over het licht. Altijd dat licht. Het licht op de Leie...het licht op de velden... het licht tussen de populieren. Vic zweeg. Hij zag geen licht. Of liever: hij wantrouwde het. Licht verheldert, ja — maar het verbergt ook. Het maakt vormen leesbaar en daardoor eenvoudig. Té eenvoudig. Een gezicht in zonlicht lijkt af. Voltooid. Begrijpelijk. Maar wat is een mens zonder zijn schaduw? Zijn atelier was donker. Bijna obsceen donker. Alsof hij het daglicht buiten wilde houden. Daar werkte hij aan een stilleven dat maandenlang hetzelfde bleef en toch nooit hetzelfde was. Een torso...een vod...een lege tube verf...boeken. Meer niet. Of beter: ogenschijnlijk meer niet.

Ik kwam hem op een avond bezoeken. Het regende. In de kamer hing die geur van lijnolie, stof en vochtige doeken. Hij stond voor het werk. Roerloos.

“Ik denk dat het af is,” zei ik. Hij draaide zich langzaam om. Nooit zal ik vergeten hoe hij mij aankeek. Niet boos. Niet gekwetst. Eerder... geschokt.

“Af?” herhaalde hij. Alsof ik een obsceniteit had uitgesproken. Hij liep naar de torso. Legde zijn hand erop.

“Zie je dit?” vroeg hij.

“Ja.” “Nee.” Hij sloot zijn ogen.

“Nee, je ziet een torso. Ik zie een mislukte poging om iets zichtbaar te maken dat geen vorm wil aannemen.” Ik zweeg. Hij sprak verder, zachter nu.

“Ik probeer niet een beeld te maken.”

“Wat dan?” “De overgang.”

“Van wat?” Hij glimlachte, maar bitter.

“Van wat nog niet bestaat naar wat nooit zal bestaan.”

Die nacht begreep ik hem voor het eerst. Of dacht ik hem te begrijpen — wat wellicht niet hetzelfde is. Vic schilderde geen objecten. Hij schilderde wording. En wording is ondraaglijk. Een kind wil volwassen worden. Een kunstenaar wil meester worden. Een mens wil zichzelf worden. Maar het moment waarop men zegt: *nu ben ik het* — dat moment bestaat niet. Men wordt. Altijd. En terwijl men wordt, sterft men. Dat was zijn obsessie. Kijk naar zijn werk en u merkt het: niets rust. Alles verschuift licht. Het perspectief kantelt nauwelijks merkbaar, alsof de wereld haar evenwicht niet vindt. De kleurvlakken zoeken elkaar, botsen, corrigeren elkaar. Zoals gedachten. Zoals herinneringen. Zoals identiteiten: wij denken één persoon te zijn, maar zijn er honderdduizend.

Voor Vic was dat niet alleen een filosofische gedachte. Het was dagelijkse ervaring. Hij was schilder. Nee, beeldhouwer. Nee, denker. Nee, mislukking. Nee, genie. Hij was alles. En niets volledig. Misschien is dat waarom hij die torso niet kon afwerken. Een torso is een lichaam zonder voltooiing. Zonder armen. Zonder beweging. Zonder handeling. Zuivere mogelijkheid. Hij herkende zichzelf erin.

Op een ochtend vernam ik dat hij ziek was. Later hoorde ik dat hij dood was. Zestig. Te jong om af te zijn. Te oud om nog belofte te heten. En toen dacht ik iets afschuwelijks. Misschien was de dood het enige wat zijn leven kon voltooien. Maar zelfs dat bleek niet waar. Want wat bleef? Geen afgerond oeuvre. Geen triomfantelijke laatste fase. Geen meesterwerk dat alles oploste. Alleen zoeken. Doeken vol zoeken. Lijnen vol twijfel. Verf vol denken. En plots begreep ik iets wat mij jarenlang ontgaan was.

Vic had gelijk. Het afgewerkte liegt. Alleen het onvoltooide spreekt waarheid. Want kijk naar ons. Zijn wij af? Kunt u zeggen wie u bent — volledig, zonder rest, zonder twijfel? Ik niet. Niemand. Wij leven zoals Vic schilderde. Half zichtbaar. Half gevormd. Altijd onderweg. Misschien is dat waarom zijn stillevens mij blijft achtervolgen. Omdat het geen stillevens is. Het leeft. Niet ondanks zijn onaf-zijn. Maar dankzij. En soms, wanneer ik alleen ben, hoor ik hem weer.

“Als iets af is,” zegt hij... dan die korte stilte... dat vermoeide gezicht... en dan: “...dan is het dood.”

Raphaël Van Lerberge¹

¹ Een gefingeerd verhaal geschreven op basis van HUYS, Paul (dr.), *Kunstschilder Victor Lorein*, Gent, uitg. Vyncke, 1965, en geïnspireerd door verhalen van Luigi Pirandello, *De vernietiging van de mens. Vertellingen*. Boekwerk, Groningen, 1993.